

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 348.41

DOI: 10.34142/2313-2345.2020.57.11

Кунденко Я.М.кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри СГД ХНУБА
<https://orcid.org/0000-0002-3252-1949>**Білостоцький М.О.**викладач кафедри СГД ХНУБА
<https://orcid.org/0000-0002-3928-0463>

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ЛЮДИНИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті дається визначення поняття «цінність» та характеристика історичних етапів становлення духовних цінностей людини інформаційного суспільства. Виявлено, що духовний розвиток особистості – процес індивідуально-особистісного залучення до духовної культури суспільства, оволодіння загальнолюдськими, соціокультурними, національними цінностями і досвідом людства в процесі духовно-практичної діяльності та самостійного творчого розвитку кожної особи. Проблема цінностей, в широкому значенні, завжди виникає в епохи знецінення культурної традиції та дискредитації ідеологічних засад суспільства. Розуміння цінностей змінюється відносно різних історичних періодів розвитку культури. В період Античності відсутнє чітке розуміння своєрідності людини в світі, істина і цінність не відокремлені один від одного. В часи Середніх віків йшлося про релігійні цінності, оскільки людина існувала в ім'я Бога. Філософи Нового часу виділили розум як головну рису людини. Всепоглинаючий інтерес до істини затемнював проблему цінностей. В німецькій класичній філософії І. Кант «відокремив» істину, красу і благо. Істиною займається розум, а цінністю - розумна воля. Для філософів ХХ століття проблема цінностей виходить на перший план, тому що головною проблемою постає екзистенціальне буття людини та «людино-орієнтована» істина. Розподіл цінностей людини сучасного інформаційного суспільства проводиться щодо суб'єкта та способу поціновування: фізичні, які задовольняють базові потреби суб'єкта, спрямовані на чуттєво дану реальність, що має одиничний, безпосередній та матеріальний характер; соціо-психологічні, які задовольняють особливі, опосередковані та ідеальні потреби суб'єкта, спрямовані на метафізичну чи віртуальну реальність, що існує у свідомості людини; духовні цінності, які задовольняють всезагальні та трансцендентальні потреби суб'єкта за допомогою творчої діяльності узагальнюючого мислення по створенню естетичні ідеалів; релігійних уявлень; наукових теорій; філософських категорій.

Ключові слова: цінності, духовні цінності, інформаційне суспільство, культура, духовний розвиток.

The article defines the concept of "value" and characterizes the historical stages of formation of spiritual values of the information society. It is revealed that the spiritual development of personality is a process of individual-personal involvement in the spiritual culture of society, mastering universal, socio-cultural, national values and experience of mankind in the process of spiritual-practical activity and independent creative development of each person. The problem of values, in a broad sense, always arises in an era of devaluation of cultural tradition and discrediting the ideological foundations of society. The understanding of value changes in relation to different historical periods of cultural development. In antiquity there is nuclear understanding of the identity of man in the world, truth and value are not separated from each other. In the Middle Ages, it was about religious values, because man existed in the name of God. Modern philosophers have identified the mind as the main feature of man. The overwhelming interest in truth obscured the problem of values. In German classical philosophy, Kant "separated" truth, beauty and good. The mind deals with the truth, and the rational will deals with the value. For philosophers of the twentieth century, the problem of values comes to the fore, because the main problem is the existential existence of man and "human-oriented" truth. The distribution of human values of the modern in formation society is carried out in relation to the subject and the method of valuation: physical, which meet the basic needs of the subject, aimed at the sensory reality, which has a single, direct and material nature; socio-psychological, which meet the special, in direct and ideal needs of the subject, aimed at metaphysical or

virtual reality that exists in the human mind; spiritual values that meet the universal and transcendental needs of the subject through the creative activity of generalizing thinking to create aesthetic ideals; religious beliefs; scientific theories; philosophical categories.

Keywords: *values, spiritual values, information society, culture, spiritual development.*

Постановка проблеми. Важливою особливістю сфери духовності в інформаційному соціумі є орієнтація на конкретну людину як екзистенціальну одиницю, що «переживає» в своєму потоці свідомості сутність світу, що постійно розвивається у взаємодії. Основними аспектами сучасного культурного розвитку сьогодні є неklasична методологія наукового дослідження; самосвідомість як основа світогляду людини; мас-медійний характер культури як «життєвого світу» людини. Це породжує зміну в системі координат світогляду, напрямками якої є естетичні, етичні, гносеологічні та ідеологічні цінності, що є основою для формування духовності людини і суспільства.

Необхідно відзначити, що в соціопсихологічній реальності інформаційного суспільства практично відсутні зовнішні принципи і ціннісні доміанти. Традиційно однозначна ціннісно-змістовна орієнтація суспільства змінюється плюралізмом (властивим «грайливому» умонастрою і стану), що породжує невизначеність ідеалів і орієнтирів людини. Особливість масової культури і масової свідомості «тиражувати» не тільки матеріальні, але й духовні цінності стає одним з «правил гри» людини в умовах глобалізації.

Враховуючи такі кардинальні зміни в світогляді сучасної людини виникає необхідність систематизувати аксіо-сферу як філософське поняття, спираючись на великий доробок вивчення цінностей та потреб у соціо-гуманітарних науках та визначення історичних етапів становлення духовних цінностей.

Аналіз актуальних досліджень. Вагомий внесок у вивчення ціннісної проблематики зробили вітчизняні й зарубіжні науковці, зокрема сутність і проблеми походження цінностей, їх класифікацію та систематизацію досліджували С. Аваліані, В. Андрущенко, І. Бичко, Н. Бондаренко, В. Блюмкін, В. Василенко, М. Каган, І. Надольний, О. Ручка, В. Тугаринов, В. Шинкарук та ін. Важливе значення мають розроб-

ки вітчизняних і зарубіжних учених, що присвячені сутності духовних цінностей, зокрема, С. Анісімова, В. Бакірова, М. Головатого, С. Гончаренка, О. Дробницького, А. Здравомислова, Ю. Сурміна та ін. Проблемі систематизації українських національних духовних цінностей присвячені наукові праці М. Боришевського, І. Ващенко, С. Возняка, О. Вишневецького, Л. Мисіва, Г. Ситника, П. Ситніка та ін. [Карлова В. В. 2010: 2]

Слід зазначити, що в науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення поняття «цінність». Насамперед, духовні цінності відрізняються від інших тим, що вони є продуктом духовного виробництва, належать до феноменів свідомості й виявляються у формі провідних, значущих соціокультурних орієнтирів: ідеалів, норм, символів, образів, почуттів тощо, що зумовлюють духовний розвиток індивіда чи суспільства в цілому. На думку А. Здравомислова, світ цінностей – це, передусім, світ культури в широкому розумінні слова, це сфера духовної діяльності людини, її моральної свідомості, її прихильності до тих оцінок, у яких виявляється міра духовного багатства особистості [Здравомислов А. 1987: 127]. З точки зору О. Вишневецького, духовні цінності поділяються на: абсолютні (вічні), національні, громадянські, сімейного життя та особистого життя [Вишневецький О. 2003: 45]. Інший дослідник, М. Боришевський, переконує, що систему духовних цінностей особистості утворюють ряд підсистем, а саме: 1) моральні цінності; 2) громадянські цінності; 3) світоглядні цінності; 4) екологічні цінності; 5) естетичні цінності; 6) інтелектуальні цінності; 7) валеологічні цінності [Боришевський М. 1997: 24-25]. На думку К. Клакхона і Ф. Стрובהка, особистісні цінності відображаються в свідомості у формі ціннісних орієнтацій – складних, певним чином згрупованих принципів, які надають злагоженості і спрямованості різноманітним мотивам людського мислення й діяльності в процесі розв'язання спільних людських проблем [Kluckhohn C., Strodt-

tbeck F. L. 1961]. Ціннісні орієнтації є найважливішими елементами внутрішньої структури особистості, закріплені її життєвим досвідом, завдяки їм у суспільстві формуються різного рівня мотиви і цілі людей, визначаються засоби їх забезпечення. Важливою є точка зору відомого американського вченого Т. Парсонса, який зазначає, що цінності – це найвищі принципи, які виробляє будь-яка соціальна система для збереження своєї єдності й цілісності, забезпечення саморегуляції і консенсусу як в різних підсистемах, так і в системі в цілому [Парсонс Т. 1965: 30].

Виходячи із зазначеного, цінності виступають соціально-нормативними регуляторами суспільного і громадського життя людей і саме через це цінності дуже часто виконують ідеологічні функції, стаючи складовою частиною суспільних ідеологій. Кожній людині, суспільству притаманна своя специфічна ієрархія цінностей, які виступають зв'язуючою ланкою індивідуального і суспільного життя. За твердженням Е. Дюркгейма, суспільство – творець і сховище всіх цінностей, причому кожне суспільство має набір самих різних, інколи абсолютно протилежних ціннісних уявлень, і лише одна визначена аксіологічна модель утворює конкретний тип соціальних відносин даного суспільства. Така модель відображає цілі й спрямованість суспільного поступу, утворює його внутрішню основу [Дюркгейм Е. 1991: 19].

Таким чином, проблемі пошуку соціальної сутності цінностей приділяють увагу соціологи, економісти, педагоги, психологи, що свідчить про багатогранність та складність цього поняття та необхідність його історико-філософського визначення.

Мета статті: дати філософське визначення поняття «цінність» та охарактеризувати історичні етапи становлення духовних цінностей людини інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Духовність – це індивідуальне вираження у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти для інших. Духовний розвиток особистості – процес індивідуально-особистісного залучення

до духовної культури суспільства, оволодіння загальнолюдськими, соціокультурними, національними цінностями і досвідом людства в процесі духовно-практичної діяльності та самостійного творчого розвитку кожної особи.

Ціннісні відносини і уявлення виникли ще в **первісному суспільстві**. Все, з чим стикалась людина в своєму середовищі негайно набувало для неї позитивне або негативне значення, яке в тій чи іншій мірі усвідомлювалося і осмислювалось в формі уявлень і оцінок. Виникали узагальнення негативної оцінки явища – небезпечного, потворного, небажаного. Оцінки фіксувалися у вигляді стереотипних узагальнених образів і слів, що відбивали загальну властивість і значення поки що невизначених подібних явищ: це – небезпечно, це – корисно, шкідливо, приємно, неприємно.

Пізніше виникли оціночні поняття правильного і неправильного, що зумовлюються заборонними нормами звичаю – табу. Всі ціннісні уявлення та поняття (а також відповідні слова) концентрувалися навколо генерального уявлення – поняття корисного і шкідливого для цілей простого виживання громади. Знадобилося довге сходження свідомості по сходах узагальнення і абстракції, перш ніж виникли поняття про корисне і шкідливе взагалі, доцільного і недоцільного взагалі, правильного і неправильного взагалі.

Разом із ціннісними уявленнями, поняттями і пропозиціями люди поступово з «царства речей» вступали в «царство цінностей». Властивості природних і суспільних явищ, що узагальнюються і є важливими для життєдіяльності людей, фіксувалися в пам'яті поколінь і передавалися в традиції у вигляді стійких ціннісних образів, понять і слів. Типовими уособленням цінностей постають герої давньогрецьких міфів, боги Олімпу. Їх імена стали загальними символами властивостей характеру: Афіна – мудрість, Афродіта – краса і любов, Марс – мужність, відвага, Гермес – хитромудрість, Прометей – людинолюбство. В народній міфології Сатир – хтивість, Поліфем – тупоумство, сліпота. У міфах про героїв і богів Олімпу вже проглядається специфічна система, ієрархія цінностей: боги в якійсь мірі координовані і субординовані. Вони мають

певну ціннісне забарвлення в очах людей. Симпатії Гомера явно на боці «більш позитивних» богів і героїв (Афіна, Афродіта, Аполлон, Ахіллес, Патрокл, Одісей), ніж «менш добродесних» Марса чи Агамемнона.

Розробка аксіологічної (ціннісної) проблематики розпочалася ще з античних та середньовічних часів. Філософи розмірковували над співвідношенням цінного та благого, виділяли ієрархію благ та цінностей. Але антично-середньовічна категорія цінностей була позбавлена персоналізму, оскільки була невідомою особистісна антропологія.

Для софістів «людина - міра всіх речей» (Протагор). Кіренаїки і кініки стверджують: головний об'єкт філософського інтересу – приємне і неприємне в житті, насолоду і страждання, щастя і сенс життя - ціннісні поняття і проблеми. Вони розрізняли «задоволення» і «приємність»: задоволення тільки «для себе», априємність - більш абстрактне поняття («приємне для всіх»), безвідносно до одиничного суб'єктивного відчуття.

Нова ідея – поєднати прагнення до щастя з пошуком істини, з істинним знанням і самопізнанням – «Пізнай самого себе!» – пов'язана з ім'ям Сократа. Вона поставила блаженство в залежність від мудрості, адекватну оцінку і самооцінку – від істинного пізнання. В пізнанні він бачив не просто засіб досягнення щастя, а саме благо як самоцінність.

Аристотель вважав, що цінність речі визначається ступенем її адекватності своїй природі, сутності, або «формі». Міра реалізації людиною своєї сутності, всіх закладених в особистість здібностей, можливостей проявляється в її реальній діяльності. Аристотель розрізняв:

- діаноетичні (дані в пізнанні цінності розуму);
- етичні (цінності характеру);
- естетичні цінності;

Відносно еліно-римського періоду: головна ідея епікуреїзму зводиться до підвищення самоцінності людини і її життя, свободи від усього, що її може пригнічувати. Щастя людини – мета і сенс життя. Стоїки внесли великий вклад у створення основ аксіології. Цицерон перший став вживати поняття «цінність» та «перевага» як філо-

софські терміни. Крім того, розрізняв «вищі» і «нижчі» блага.

У **середньовічній** філософії була проголошена найвища цінність - любов до Бога і до людини, віра в єдиного Бога. Августин розрізняє вищі і нижчі цінності. Завдання християнства – по можливості віддалятися від минулих нижчих цілей-цінностей і наближатися до небесних, вічних. Фома Аквінський чітко визначив сім чеснот, з яких три доктринальні (віра, надія, любов) і чотири - людські (розсудливість, мужність, помірність, справедливість). Він теж розрізняє вищі і нижчі цінності.

Філософи в епоху **Відродження і Реформації** звільнили земні, людські («тимчасові», «нижчі») цінності «другого ряду» від підпорядкування «вищим», божественним цінностям. Акцентували увагу на креативних здібностях людини-творця свого життєвого світу.

Фактично заново аксіологічна проблематика розпочала розглядатися в **Новий Час**. Тут вперше звернули увагу на суб'єктивний, моральний аспект формування цінностей (Монтень, Гоббс, Декарт). Особливо важливими тут є зауваження Паскаля, який розрізняв «порядок серця» і «порядок розуму». Тут поряд з розумом і волею, вперше постає серце, як джерело цінностей людини.

Аксіологічні погляди висловлювали і представники консервативного напрямку в філософії. Поняття «ціннісний консерватизм» пов'язаний з ім'ям Едмунда Берка. Сутність цінності: абсолютна цінність – це «розумне», «нормативне» життя. Заслугою «ціннісного консерватизму» вважають обґрунтування цінності культурою.

Переворот в аксіології зробив І. Кант, який зазначив:

- ціннісна свідомість людини – явище, що має особливий статус;
- ціннісно (морально) орієнтовані спонукання присутні у всіх моментах процесу пізнання;
- свідомість при цьому завжди спрямовується на критерії добра, досконалості та цінності;

Г. В. Ф. Гегель розглядав сутність цінності через її зв'язок з потребами: кожна річ, за допомогою якої людина задовольняє

потреби, має свою цінність, і якщо ми звертаємо увагу на значимість і цінність якоїсь речі, то сама ця річ виступає лише знаком, і має значення не сама по собі, а як те, чого вона варта, яку цінність становить у конкретній ситуації. У гегелівській концепції цінності розвивається ідея «абсолютної цінності культури», що являє собою іманентний момент абсолютного і характеризується нескінченною цінністю.

Розквіт філософської аксіології в західній філософії припадає в основному на **першу половину і середину ХХ століття**, особливо на перші післявоєнні десятиліття (1950–60-ті роки).

Адекватне реаліям сучасного глобального світу осмислення ціннісного виміру становить проблему та визначає зміст постмодерну в контексті орієнтованих на європейську раціональність традицій модерну. За висловом Е. Гідденса, глобалізаційні тенденції постмодерну є причиною відродження національно-культурних ідентичностей. Аналіз культурних цінностей в площині постмодерну звернений до кількох проблем:

- рефлексії з приводу методологічних антагоністів: глобалізації (формування універсального культурного контексту) і локалізації (що робить акцент на унікальності і культурних відмінностях різних регіонів);

- визначення місця постмодерністських уявлень і установок в процесі зміни цінностей.

На думку Е. Гідденса, в умовах постмодерну загострюються відносини ціннісних систем, розташованих на різних рівнях закритості / відкритості. Закриті системи тяжіють до самозбереження і не здатні ефективно обмінюватися ресурсами з іншими "сторонніми" культурними цінностями, проявляють ворожість до відкритих систем. Однак сучасний глобальний світ, згідно Т. Фрідману, стає все більш відкритим, динамічним і «пласким». Більша кількість культурних регіонів успішно адаптуються до цінностей пізнього, або «второго», модерну, що виходить за історико-культурні кордони. Трагування цінностей постмодерну як універсальних і діючих в будь-яких культурних контекстах цілком поєднується з установками про фрагментацію знання, відмову

від глибоких теоретичних дискурсів примат власних, суб'єктивних відчуттів і прагнень.

Основні теоретичні дискусії з питання про зміну культурних цінностей в розвинених індустріальних країнах розгорнулися навколо теорії Рональда Інглхарта в роботі «Постмодерн: мінливі цінності і суспільства, що змінюються». Постмодерн визначено як пост-матеріалістичний стан світу цінностей. Центральний компонент концепції Інглхарта: протиставлення матеріалістичних і постматеріальних цінностей. Під цінностями «матеріалізму» мається на увазі перевага фізичної та психологічної безпеки, а під цінностями «постматеріалізму» - перебільшене значення приналежності до групи, самовираження, якості життя і суб'єктивного благополуччя.

Р. Інглхарт використовує в своєму аналізі два виміри кросскультурної варіабельності:

1. Традиційні – Секулярно-раціональні цінності;
2. Цінності виживання – Цінності самовираження.

Процес індустріалізації пов'язаний з переходом від традиційних цінностей до секулярно-раціональних. Вимірювання «цінності виживання / самовираження» пов'язане з ростом постіндустріального суспільства і відображає такі його ключові цінності: суб'єктивне благополуччя, толерантність, довіра, громадянська активність. Згідно з Інглхартом, перехід від матеріалістичних до пост-матеріалістичних цінностей в різних культурних зонах має несхожі риси і пов'язані з великим набором різних цінностей, що впливають на соціально-економічний розвиток. Однак наявність базового ціннісного ядра постмодерну дозволяє легітимізувати його як самостійний культурний проект, в рамках якого конвергенція цінностей постає в якості головної рушійної сили змін.

Таким чином, розподіл цінностей людини сучасного інформаційного суспільства проводиться щодо суб'єкта та способу поцінування:

1. Фізичні, які задовольняють базові потреби суб'єкта, спрямовані на чуттєво дану реальність, що має одиничний, безпосередній та матеріальний характер;

2. Соціопсихологічні, які задовольняють особливі, опосередковані (результат рефлексії), ідеальні потреби суб'єкта, спрямовані на метафізичну чи віртуальну реальність, що існує у свідомості людини;

3. Духовні цінності, які задовольняють всезагальні та трансцендентальні потреби суб'єкта за допомогою творчої діяльності узагальнюючого мислення по створенню естетичні ідеалів; релігійних уявлень; наукових теорій; філософських категорій.

Людина неодноразово розглядалася як центр природи і культури, проте конкретність одиначної людини як аксіологічної цінності істотно видозмінює уявлення про прекрасне, високе та істинне. Ця зміна, в трактуванні Гегеля, повністю знищує такі сфери творчої діяльності як мистецтво, релігія, наука і філософія. Мистецтво переходить у свою протилежну релігійну форму, естетичне стає етичним, прекрасне – потворним, піднесене – ницим, трагічне – комічним. Образ стає уявленням або зразком, ідеал – ідолом (подобою – відносною та обмеженою ідеєю) або жупелом (те, що жахає). Увага зосереджується не на творі мистецтва, а на митцях та глядачах, що створюють артефакти.

Сучасне мистецтво, орієнтоване на художника, що створює твір мистецтва, не як прекрасний і загально визнаний ідеал, а як приємне і корисне для себе і глядача, переходить в самодіяльність і сферу споживання. Що є не тільки не красивим, а є потворне і нице, що принижує людину як духовну істоту. Однак при цьому не змінюється визначеність мистецтва як чуттєвої форми істини, що впливає на людину за допомогою образу, який в даній подачі працює «від протилежного», показуючи якою не повинна бути людина і світ, що руйнує їх єдність і взаємодію. Таким чином, мистецтво не знищується, а розвивається як світоглядна форма. Основними напрямками трансформування фізичних та соціопсихологічних потреб в системі естетичних цінностей людини інформаційного суспільства є:

1. Технізація та дизайнування життєвого простору людини.
2. Культивування несмаку та кітчу.
3. Самодіяльна творчість.

Потрібно відзначити діалектичне співіснування класичних і традиційних форм мистецтва та естетичних цінностей поряд з новими, не класичними та авангардними візіями, що межують з постмодерними інсталяціями, перфомансами та культурними акціями.

Щодо релігії, яка виступає як протилежність мистецтву і виробляє основні етичні ідеали для існування людини і суспільства, необхідно відзначити такі ж видозміни в уявленні про Бога і душу як ідеальну сутність світу і людини. Висловлення Ніцше про смерть Бога і владу Надлюдини стають реальністю. Сучасні релігійні вірування орієнтовані на конкретного «людино-бога» і духовні практики як езотеричне знання. Релігія переходить у свою протилежну - світську форму (атеїзм, політичні та духовні практики), де віра в Бога змінюється поклонінням та служінням людині як конкретній психо-фізіологічній та соціо-культурній реальності. Релігійні уявлення та етичні цінності стають наочними зразками, ідеальне – соціо-психологічною реальністю, довершене – недолугим, загальнолюдське благо – особистою вигодою (добро підмінюється злом), справедливість – помстою. Увага прикута не до Бога, а до пророків та месій, що створюють та володіють своїм особистим «світом».

Основними напрямками трансформування фізичних та соціопсихологічних потреб в системі духовних цінностей людини інформаційного суспільства є:

1. Формування інтелектуальної культури особистості та комунікаційних підвалин ментальності;
2. Набування психологічного та соціологічного досвіду рефлексії та саморефлексії;
3. Розвиток креативних якостей характеру людини та моральних цінностей у суспільних групах.

При цьому сфера сучасного раціонального знання та епістемологічних цінностей виявляє «відносність» науки та «суб'єктивну» змістовну визначеність в діяльності дослідника. В силу цього змінюється предметна область та методика дослідження: реальність, що вивчається набуває віртуальний характер, що призводить до тісної співпраці та успішної взаємодії природо-

знавства та гуманітарного знання у синтетичних технічних науках.

Окрім того, суперечності сучасних естетичних та етичних цінностей, релігійних рухів і наукових пошуків вирішуються в рамках «філософської віри», запропонованої ще Карлом Ясперсом як підстава для соціальної комунікації. В даному випадку віра і знання змінюються розумінням як методологічним фундаментом сучасного наукового знання, а також підстави для руйнування сумнівів щодо релігійних уявлень та художніх уподобань. Сучасна філософія проходить етап трансформації і являє собою філософування, що має міфологічний та аксіологічний характер, що дозволяє створювати світоглядну «різому» кожній людині.

Висновки. Таким чином, проблема цінностей, в широкому значенні, завжди

виникає в епохи знецінення культурної традиції та дискредитації ідеологічних засад суспільства. Розуміння цінності змінюється відносно різних історичних періодів розвитку культури. В період Античності відсутнє чітке розуміння своєрідності людини в світі, істина і цінність не відокремлені один від одного. В часи Середніх віків йшлося про релігійні цінності, оскільки людина існувала в ім'я Бога. Філософи Нового часу виділили розум як головну рису людини. Всепоглинаючий інтерес до істини затемнював проблему цінностей. В німецькій класичній філософії Кант «відокремив» істину, красу і благо. Істиною займається розум, а цінністю - розумна воля. Для філософів ХХ століття проблема цінностей виходить на перший план, тому що головною проблемою постає екзистенціальне буття людини.

ЛІТЕРАТУРА

Боришевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості // Цінності освіти і виховання : наук.- метод. зб. / за ред. О. В. Сухомлинської. К. : АПН України, 1997. С. 21-25.

Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / О. Вишневецький. Дрогобич : Коло, 2003. 528 с.

Дюркгейм Э. Ценностные и "реальные" суждения / Э. Дюркгейм // Социол. исслед. 1991. № 2. С. 17-26.

Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности. М. : Политиздат, 1986. 223 с.

Карлова В. В. Духовні цінності в структурі національної самосвідомості: українські реалії [Електронний ресурс] // Державне управління: теорія і практика : ел. наук. фах. вид. 2010. № 1. Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kvv sur.pdf>.

Парсонс Т. Общетеоретические проблемы социологии // Социология сегодня. М., 1965. С. 30.

Kluckhohn C., Strodtbeck F. L. Variations in value orientation. Evanston, IL : Row Peterson, 1961.

REFERENCES

Boryshevsky M. Spiritual values as a determinant of civic education of the individual / M. Boryshevsky // Values of education and upbringing: scientific method. zb. / fored. OV Sukhomlinskaya. - Kyiv: Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 1997. P. 21-25.

Vyshnevsky O. Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy: textbook. way. / O. Vyshnevsky. Drogobich: Kolo, 2003. 528 p.

Durkheim E. Valuable and "real" judgments / E. Durkheim // Sociol. research. 1991. № 2. P. 17-26.

Zdravomyslov AG Needs. Interests. Values / AG

Zravomyslov. M.: Polimuzdat, 1986. 223 c.

Karlova VV Spiritual values in the structure of national self-consciousness: Ukrainian realities [Electronic resource] / VV Karlova // State management: theory and practice: electron. Science. profession. kind. 2010. № 1. Access mode: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kvv sur.pdf>.

Parsons T. General theoretical problems of sociology / T. Parsons // Sociology today. M., 1965. - P. 30.

Kluckhohn C., Strodtbeck F. L. Variations in value orientation. - Evanston, IL : Row Peterson, 1961.